

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

<https://doi.org/10.31392/VAN-2021.35-38.01>

УДК 94:323.172(560:477.75)«1478/1524»

КРИМСЬКЕ ХАНСТВО ЗА ПРАВЛІННЯ МЕНГЛІ ТА МЕХМЕДА ГІРЕЇВ (1478 – 1524 РР.)

Чекиш Юлія Вікторівна

студентка магістратури,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ

e-mail: uliazasadkevic@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2985-4291>

Анотація. Сьогодні в колі політиків і науковців спостерігається підвищений інтерес до історії кримських татар, що викликано анексією Криму. Непересічна роль у становленні Кримської держави належить династії Гіреїв. Півострів здавна був важливим геополітичним чинником у формуванні політики різних держав. Тож, інтерес до кримських ханів викликаний не тільки спробами зрозуміти їх місце в тогочасній політичній ієрархії, а й намаганням поширити свій вплив у регіоні. Актуальність обраної теми дослідження обумовлена недостатнім рівнем опрацювання у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Українськими істориками проблема ґрунтовно не розкривалася, висвітлювалися лише її окремі аспекти. Питання розвитку Кримського ханства на ранніх етапах його існування детально не аналізувалося і в світовій історичній науці. Зважаючи на сказане, видається доречним здійснення цілісного огляду низки важливих проблем, що пов'язані з устроєм Кримського ханства та політикою його правителів – Менглі та Мехмеда Гіреїв – у 1478 – 1524 рр. У ході дослідження було з'ясовано, що державний устрій Кримського ханства становив комбінацію степових традицій з імперськими порядками осілих держав. Причому турецькі імперські інститути були всіляко зацікавлені у функціонуванні «степового» ладу всередині Кримського ханства. В змаганні цих тенденцій і вироблялася двоїста політика Османської держави стосовно Кримського ханства. З одного боку, вона була спрямована на контроль, а з іншого – залишала простір для самостійних дій у сфері зовнішньої політики. Обґрунтовано думку, що політичний курс хана Менглі Гірея був спрямований на зміцнення ханської влади та зменшення в регіоні впливу Порту. Правильні політичні маневри, залучення на свою сторону московського правителя призвели до його перемоги над ханом Ахматом та утвердження в Криму власної династії. Доведено, що політика хана Мехмеда Гірея була спрямована в бік північного сусіда. Захопивши території Московії, хан хотів отримати права на золотоординський престол та відновити виплату данини московитам.

Ключові слова: Кримське ханство, Менглі Гірей, Мехмед Гірей, Османська імперія, Московія, похід, автономія, хан.

Постановка проблеми. Унаслідок анексії Криму сьогодні в колі політиків і науковців спостерігається підвищений інтерес до історії кримських татар. Непересічна роль в становленні Кримської держави належить династії Гіреїв. Відцентрові тенденції всередині Османської імперії на рубежі XV – XVI ст. посилювалися і в Криму, що стало найбільш помітно в період правління Менглі та Мехмеда Гіреїв. Втручання Османської імперії у справи Кримського ханства та безпосередній вплив султана на

обрання хана у правителів півострова викликало бажання відокремитися від Порти та розпочати вести власну незалежну зовнішню та внутрішню політику. Після здобуття кримськими ханами підтримки з боку мурз та беїв вони отримали можливість розпочати здійснювати самостійницьку політику.

Мета. У запропонованій статті поставлено мету дослідити устрій Кримського ханства та політику його правителів – Менглі та Мехмеда Гіреїв – у 1478 – 1524 рр.

Історіографічний огляд. Дослідженням періоду правління Менглі та Мехмеда Гіреїв займалися радянські, а згодом вже українські та російські історики. Їх праці були спрямовані на розкриття міждержавних зв'язків кінця XV ст. – початку XVI ст. Османської імперії та Кримського ханства, а також передбачали наукове осмислення взаємозв'язків Кримського ханства та Московської держави. Аналіз аспектів цієї теми цікавив С. Орешкову, О. Романько, О. Гайворонського [Орешкова, 1990; Романько, 2013; Гайворонський, 2017] та інші.

Виклад основного матеріалу. Невідомо, чи в 1475 р. кримським ханом став Нур-Девлет, чи Емінек все ще продовжував виконувати функції намісника Османів. У всякому разі саме Емінека наступного року було запрошено до участі в османському поході на Молдову. Проте вже у першій половині травня 1476 р. він повідомив Порту про напад на Крим золотоординського хана Ахмата, що був здійснений під проводом Джанібєка та Гаджіке. Найімовірніше, Ахмат не послав багато військ, бо Емінек зумів вистояти в облозі Солхата. Та все ж, Джанібек якось спромігся утвердитися в Криму та навіть устиг відправити посольство до Москви [Романько, 2013, с. 65].

Лист Емінека султанові, надісланий між 8 та 17 жовтня 1478 р., описує анархію, що охопила півострів під час правління Нур-Девлета, і попереджає про небезпеку завоювання півострова ханом Ахматом силами ногайського клану Мангіт на чолі з двоюрідним братом Ахмата – Тімуром. Емінек звертався з проханням до Мехмеда прислати у Крим Менглі Гірея, запевняючи, що весь народ хоче його повернення. Влітку 1478 р. Менглі Гірей знову з'явився в Криму, тепер уже остаточно.

В історіографії все ще не існує єдиної думки з приводу точного датування поширення влади Менглі Гірея на всю територію Криму. Остаточне утвердження Менглі I в Криму протягом 1478 – 1479 рр. відбулося за підтримки Порти за згодою кримської знаті, що надалі стало ключовою умовою для заняття престолу представниками династії Гіреїв.

Згідно народного переказу, думку якого підтримують багато сучасних істориків, вважалося, що Менглі Герей уклав угоду з османським султаном Мехмедом II Фатіхом про повноваження свого роду в Криму [Белочкіна, 2015, с. 14].

У листах 1476 – 1478 рр. жодним словом не згадується про існування будь-яких договірних зобов'язань кримських правителів стосовно султана. Менглі Гірей називає себе у листах до Мехмеда II його рабом (кул), завершуючи їх словами: «Вашій волі належить видавати накази». Це відповідало нормам етикету під час звертання службовців до султана. Проте для наступних кримських ханів означене звернення не було вже простим виявом пошанування особи султана. Навіть якщо котрийсь із принців сховався на трон без султанського відома, лише кандидат правителя Порти мав право на владу. Саме тому фактичний правитель Криму мав потурбуватися про отримання від султана згоди на ханство. Єдине зобов'язання, якого мали дотримуватися султани, було те, що на ханство призначалися лише члени династії Гіреїв [Дюлічев, 1990, с. 34-35].

Окрема проблема – це статус Криму стосовно колишнього суверена – Золотої Орди. Османське завоювання навіть частково не розв’язало проблему підлеглості Криму ханам Золотої Орди, тим більше на час правління останнього найбільш сильного й активного з них – Ахмата. Емінек називає Ахмата «ханом Тахту», тобто «правителем території трону», яка вважалася матеріальним втіленням влади. Без оволодіння цією територією годі було й мріяти про статус і титул хана, чие оригінальне значення як всесвітнього правителя тоді ще не було затерте [Бартольд, 1968, с. 112].

Отже, ситуація на кінець 1478 р. виглядала цілком невизначено. Менглі Гірей був правителем на території, що не мала статусу ханства. Ба більше, Золота Орда стояла буквально на порозі Криму, збираючись покінчити з владними претензіями князьків із Солхата, які вже карбували власну монету й бачили себе ханами. Менглі Гірею було ясно: османи легко уживуться із золотоординцями, що показав період правління Джанібєка, адже вони тоді не послали експедицію на відвоювання Криму. Повернення Менглі Гірея не було мирним, оскільки Нур-Девлет із Гайдером втікли спочатку в Литву, а потім і до московського правителя. Врешті, Менглі Гірей настільки чітко відчував смертельну небезпеку з боку Золотої Орди, що, не гаючи часу, відправив до Івана III Аладжу та Сирпика (Сари-бека), причому, не сподіваючись на перемогу в борні з Ахматом, просив Сари-бека переговорити про отримання для себе політичного притулку в Московії. Вже 30 квітня 1479 р. Іван III спорядив посольство у відповідь, щоправда, не кваплячись обтяжувати себе зобов’язаннями щодо Менглі Гірея, котрий і сам продовжував підтримувати стосунки з суперником Івана III – польським королем Казимиром IV. Менглі Гірей, знаючи про союз Литви та Золотої Орди, не мав іншого вибору, як пришвидшити укладання союзу з Московією. Тому взимку 1479/1480 рр. він відрядив до Івана III посольство вищого рівня, очолюване князем Темеш Уланом (своєм Емінека) та візиром (дуваном) Лухбердієм (Аллаг-бірди). Посольство везло з собою договірну грамоту тобто про воєнно-політичний союз проти Золотої Орди та Литви [Абдулаев, 2012, с. 192-194].

Видимий перелом у московсько-кримських стосунках настав лише навесні 1480 р., коли хан Ахмат розпочав збирати військо в похід на Москву, а не на Крим. Оскільки йому була потрібна менш важлива, але ефектна перемога над грошовитою Московією, правитель Орди спершу обрав, здавалося б, слабкішого супротивника. Іван III, який перед цим, відчувши міць, протягом восьми років не сплачував Орді данину, розраховував на допомогу союзників. Посольство в Крим із договірною грамотою він відправив уже 16 квітня 1480 р. Здавалося б, Менглі Гірей міг заспокоїтися, дізнавшись, що хан Ахмат посунув на Москву. Проте він уже був досить досвідченим політиком, оскільки вирішив надати допомогу Москві, щоб уникнути можливого нападу на свої території [Агаджанов, 1988, с. 63].

Події «стояння на Угрі» відомі в інтерпретації московських істориків як «геніальна операція» Івана III. Про роль кримських татар у цій кампанії звичайно пишеться дуже стримано, якщо пишеться взагалі. Проте факти свідчать про виняткове значення кримських татар у подіях, що значно пізніше були названі «кінцем ординського іга». Річ у тім, що Менглі Гірей організував свою виправу на Поділля саме на початку листопада 1480 р., у вирішальний момент «стояння на Угрі». Саме в цей час із ним бачилися литовські послы на Перекопі. Не виключено, що це була демонстрація сили. Власне, у такий непевний для Менглі Гірея час, коли він як слід ще

не утвердився в Криму, де прихильників союзу з королем, напевно, залишалося чимало, навряд чи можна було організувати масштабну кампанію.

Маючи в своєму тилу армію запеклого ворога, Ахмат не міг зважитися на рішучу атаку проти московського війська, хоч Угра тоді вже вкрилася льодом. «Взятий у лещата» Ахмат змушений був тепер кинутися на свого головного супротивника – Крим, знаючи, що в Степу можна не побоюватися удару в спину – з боку Москви [Гайворонський, 2003, с. 29].

Проте Ахмат помилився, розраховуючи на свою перевагу в Степу. Загін на чолі з князем Звенигородським та Нур-Девлетом (як потенційний претендент на ханство, він теж був зацікавлений у поразці Ахмата) спустився вниз по Волзі й розгромив кочів'я золотоординського хана. Це була справді блискуча воєнна комбінація, але розіграна вона була спільно Іваном III та Менглі Гіреєм.

Надалі Іван III втратить інтерес до золотоординської проблеми, повністю сконцентрується на завоюванні земель Великого князівства Литовського. Менглі Гірей, одначе, прагнув захопити тахт-ілі («тронний улус»), який забезпечив би йому встановлення контролю над усією Золотою Ордою. Він проситиме Івана III надіслати війська до Астрахані, чого той ніколи так і не зробить: московський князь добре усвідомлював, що таким чином власними руками влаштував би собі повернення під золотоординське підданство. Тому Менглі Гірей воюватиме проти «дітей Ахмата», які правили тахт-ілем по смерті батька, вбитого після стояння на Угрі іншим пошукачем золотоординського трону – Ібаком Шейбані [Бахрушин, 1995, с. 51].

Водночас Менглі Гірей Хан, як він став себе титулувати на монетах, потребував справжніх підстав іменуватися ханом. Отже, захоплення золотоординських земель залишалося стратегічним завданням для Менглі Гірея й після катастрофи, яка спіткала хана Ахмата. Успіхи хана на «економічній» ниві – за рахунок работоргівлі – збільшили приплив до Криму кочовиків із Поволжя та Приуралля. Це було подібно до того, як стікалися туркменські племена під руку засновника Османської династії на початку XIV ст. Відплив населення з території Золотої Орди зробив її відносно легкою здобиччю Менглі Гірея, який 1502 р. захопив Сарай. Здавалося б, Золота Орда мусила дістати друге дихання, але цього не сталося [Гайворонський, 2017, с. 257].

Завдяки цим подіям, ми бачимо що в кінці XV ст. зовнішня політика хана характеризувалася послідовним курсом на зближення з Москвою з метою створення союзу проти коаліції Золотої Орди і Ягеллонів. Проте вже на початку XVI ст. політика Менглі Гірея зазнає серйозних змін. Після розпаду Орди і краху польсько-ординського союзу відбулося посилення ворожості Криму щодо Московії, хоча протягом 1505 – 1510 рр. ця тенденція і стримувалася загрозою відновлення Орди і посиленням Польщі.

Під час правління Менглі Гірея напади на південні території суміжних держав стають відмінною рисою кримської політики, що і було продемонстровано походами кримських татар на Польсько-Литовську державу в 1480 р. і 1482 р. Як державний діяч хан чітко усвідомлював зовнішньополітичні завдання, які стояли перед Кримом, він особисто брав участь у всіх важливих дипломатичних переговорах, очолював відповідальні військові експедиції. В роки правління Менглі Гірея були закладені основи кримської політики, що здійснювалася протягом більшої частини XVI ст. [Виноградов, 1999, с. 35].

Економічне значення Криму, як центру работоргівлі вже тоді було очевидним

для Менглі Гірея. Переносити столицю кудись далі від джерел існування не мало сенсу. Спершу вважалося, що Крим (Солхат) стане центром Золотої Орди. Підстави для цього вже були, адже нарешті Менглі Гірей відповідав усім трьом вимогам для того, щоб стати ханом. По-перше, він був Чингізідом. По-друге, його підтримували степові клани. По-третє, він фактично завоював територію, що матеріально уособлювала центр порядку й влади. Тож, коли Менглі Гірей заволодів у 1502 р. Сараєм його фактичний статус став відповідати титулярному [Гулевич, 2018, с. 307].

Отже, в особі Менглі Гірея кримська ханська династія дістала повноправного володаря – сікке вехутбе сагібі – володаря монети та п'ятничної молитви. Його син Мехмед Гірей (1515 – 1524 рр.) у першому ж відомому нам ярлику вживає для себе титул «Улу Орданунг Улу Хани, Дешт-і Кипчак барча Могол паді шаги» – Великий хан Великої Орди, імператор Кипчацького степу з усіма Моголами.

Водночас хан мусив подбати про зміцнення свого режиму всередині держави. Приплив кочовиків створив серйозну проблему внутрішньої організації держави. Безумовна залежність хана від воєнної сили кланів Ширін та Барин загрожувала особистому статусу Менглі Гірея як верховного правителя. Йому вдалося фізично позбутися Емінека десь у 1484 р., але це не розв'язувало проблеми принципово. На початок XVI ст. вже остаточно постало чотири основні клани, лідери яких – карачу беги – по суті, ділили з ханом владу, маючи традиційне степове право скликати з'їзд кланів – курултай – для розв'язання таких важливих питань, як війна й мир, висування й затвердження ханів та його заступників – калги, а згодом нуреддіна [Мавріна, 2006, с. 105].

Карачу беги самі командували значними воєнними силами й здійснювали виправи, не питаючись дозволу в хана. Більше того, вони мали право на самостійні зносини з іноземними володарями. Поява нових хвиль кочової знаті, яка ще не мала права голосу в цих справах, але прагнула його дістати, розширювала соціальну опору хана. Тому Менглі Гірей провадив успішну політику заміщення найважливіших посад служилою знаттю (ічкі-беглері). Так, посада тудуна, що була важливим джерелом могутності Емінека, хоч і залишається в руках Ширінів, але виводилася з-під контролю їхнього бега. Хан утворив, таким чином, прошарок знаті, пов'язаної з ним низкою персональних зобов'язань. Менглі Гірей також намагався зав'язати родинні стосунки з османськими принцями: обидва були одружені на його доньках. Можливо, одружився на одній з його доньок і принц, а потім султан Селім I Явуз (Лютий) [Егоров, 1988, с. 17].

Політичний курс Менглі Гірея був спрямований на зміцнення ханської влади, та зменшення впливу в регіоні Порти. Правильні політичні маневри, залучення на свою сторону Московії призвели до його перемоги над ханом Ахматом та утвердження його династії в Криму. Проте одночасно з'явилися внутрішньополітичні проблеми, які хан зобов'язаний був виправляти.

Правління Менглі Гірея можна охарактеризувати як період створення Кримської держави в тому вигляді, в якому вона проіснувало протягом усього XVI ст. Воно ознаменувалося підтвердженням і зміцненням васальних відносин між Кримом і Османською імперією, становленням державного ладу ханства, за якого династія Гіреїв частково поділяла владу з главами найбільших аристократичних родин, а також визначенням порядку престолонаслідування. Хоча надалі внутрішні смути неодноразово приводили до насильницької зміни правителів, тенденція до

встановлення відносно сильної ханської влади все ж таки зберігалася протягом тривалого періоду за умови досягнення взаєморозуміння з політичними інтересами Порту, компромісу з татарської аристократією і врегулювання династичної ситуації в родині Гіреїв [Туманн, 1990, с. 104].

В ханстві клани залишалися ще надто сильними, аби байдуже зносити відкритий авторитаризм ханів. 1524 р. вони організували вбивство Мехмеда Гірея біля Астрахані, куди поїхав з метою упокорення ногайців. Проте головною причиною смерті Мехмеда Гірея було надзвичайне посилення ролі та авторитету хана. Так, кримському правителю, який відмовився від союзу з Москвою, вдалося знову накласти на неї данину 1521 р.; він поставив свого сина Сагіба Гірея на ханському престолі в Казані. Мехмед Гірей, по суті, відновив Золоту Орду, тільки під егідою нової династії. Та найбільше роздратування в кланів викликали прагнення хана запровадити принцип передачі влади від батька синові, що істотно обмежувало їх вплив [Орешкова, 1990, с. 223].

На ханство Мехмед Гірей був обраний усім населенням Криму. Свого брата Бахадир Гірея він призначив калгою. Ставши ханом, Мехмед Гірей уклав новий союз з Польщею, яка йому добре заплатила. У той же час він, вирішивши загострити відносини з Москвою, надіслав князю Василю III листа, в якому зажадав виконання заздалегідь неприйнятних вимог. Він хотів, щоб Москва пішла з міст Брянськ, Старий Дуб, Новгород і Путивль; наполягав на тому, щоб до Криму була надіслана скарбниця міста Одоїв, а також зажадав звільнення всіх полонених татар. Кримське військо зруйнувало і спалило землі на північ від Азовського моря і місто Мещеру, а син Мехмеда, Бахадир Ремзі, розграбував безліч інших міст Московії. Проте пізніше, за допомогою Нурсултан Біке, Василю III вдалося умовити Мехмеда Гірея розірвати союз з Польщею [Орешкова, 1990, с. 22].

Мехмед Гірей домігся призначення Абдуллітіфа ханом у Казань, однак той невдовзі помер. Тоді Мехмед став вимагати у Василя III призначення ханом Казані Сахіб Гірея. Василь III, розуміючи, що цим він віддає Криму Казань і Астрахань власними руками, призначив ханом Казані Шейха Алі й одночасно поскаржився султану Селіму I на Мехмеда Гірея. Селім I заборонив Мехмеду здійснювати набіги і походи на Москву. Султан Сулейман I Пишний, який прийшов на османський престол після смерті Селіма I, залишив ці заборони в силі. Тоді Мехмед вирішив не зважати на заборони Порту, і в 1521 р. Сахіб Гірей захопив Казань. Одночасно Мухаммед Ремзі в союзі з Польщею і ногаями напав на Московію. У битві біля міста Коломни татари завдали московитам нищівної поразки, яка за кількістю вбитих перевершила походи Батия і Тохтамиша. Дорога на Москву була відкрита, татарська кіннота зупинилася біля стін Москви. Князь Василь III, надіславши людей, попросив пощади. Було укладено союз з умовою, що Москва піднесе цінні подарунки і сплатить велику данину за минулі роки. Хоча татари по дорозі розграбували багато міст, проте Москві вдалося врятуватися від розграбування [Фатма, 2004, с. 59].

Період правління Мехмеда Гірея ознаменувався відходом Криму від союзних відносин з Москвою і укладенням союзу з Польщею (договори 1516 р. та 1520 р.). Крим почав активну боротьбу за Казань. Похід 1521 р. став першим великомасштабним військовим зіткненням Криму з Московією. Відносини з Портою залишалися напруженими за султана Селіма I. Після того як в 1520 р. султаном став Сулейман I стосунки з Османською імперією покращилися, також зросла і роль

Криму як провідника османської політики в Східній Європі.

Висновки. Державний устрій Кримського ханства становив комбінацію степових традицій з імперськими порядками осілих держав. Причому турецькі імперські інститути були всіляко зацікавлені у функціонуванні «степового» ладу всередині Кримського ханства. У змаганні цих тенденцій і вироблялася двоїста політика Османської держави стосовно Кримського ханства. З одного боку, вона була спрямована на контроль, а з іншого – залишала простір для самостійних дій Кримського ханства, зокрема й у сфері зовнішньої політики.

Політичний курс хана Менглі Гірея був спрямований на зміцнення ханської влади та зменшення в регіоні впливу Порти. Правильні політичні маневри, залучення на свою сторону московського правителя призвели до його перемоги над ханом Ахматом та утвердження в Криму власної династії. Проте одночасно з'явилися внутрішньополітичні проблеми, які хан був зобов'язаний вирішувати.

Політика хана Мехмеда Гірея була спрямована в бік північного сусіда. Захопивши території Московії, хан хотів отримати права на золотоординський престол та відновити виплату данини московитами. Проте ці плани хана були перервані його нераціональністю використаних перемог та небажанням заключати договір з Литвою для повного знищення Московії.

Список використаних джерел та літератури

- Абдулаева Г., 2012. *Золотая эпоха Крымского ханства: Очерки*, Симферополь: Крымучпедгиз, 208 с.
- Агаджанов С. Г., Сахаров А. Н., 1988. *Крым: прошлое и настоящее*, Москва: Мысль, 114 с.
- Бартольд В. В., 1968. *Гирей*, Москва: Наука, 522 с.
- Бахрушин С., 1995. *Основные моменты истории крымского ханства*, Симферополь: Дар, 112 с.
- Белочкина Ю., 2015. *Все о Крыме*, М.: ОМКО, Фолио, 437 с.
- Виноградов А. В., 1999. Крымские ханы в XVI веке, *Отечественная история*, 2, с. 58-69.
- Гайворонский О., 2003. *Созвездие Гераев. Краткие биографии крымских ханов*, Симферополь, 108 с.
- Гайворонский О., 2017. *Країна Крим. Нариси про пам'ятки історії Кримського ханату*, Київ: Майстер книг, 336 с.
- Гулевич В. П., 2018. *От ордынского Улуса к ханству Гиреев: Крым в 1399 – 1502 гг.*, Казань: Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 492 с.
- Дюличев В. П., 1990. *Рассказы по истории Крыма*, Симферополь: Таврида, 64 с.
- Егоров В. Л., 1988. *Крым в составе Золотой Орды* Москва, 1988, 20 с.
- Зайцев И. В., 2009. *Крымская историографическая традиция XV – XIX веков: пути развития*, Москва: Вост. лит., 304 с.
- Мавріна О. С., 2006. Від улусу Золотої Орди до Кримського ханства: особливості політичної еволюції, *Сходознавство*, 33-34, с. 108-119.
- Орешкова С. Ф., 1990. *Османская империя: государственная власть и социально-политическая структура*, Москва: Наука. Главная редакция восточной литературы, 342 с.
- Романько О. В., 2013. *Очерки политической истории Крыма с древнейших времен до начала XX века*, Симферополь, 94 с.
- Тунманн Й., 1990. *Крымское ханство*, Симферополь: Таврия, 137 с.
- Фатма А., 2004. *Статус ханов в Крымском ханстве*, Симферополь, 67 с.

References

- Abdulaeva G., 2012. *Zolotaya epoha Krymskogo hanstva: Ocherki [The Golden Era of the Crimean Khanate: Essays]*, Simferopol: Krymuchpedgiz, 208 p. [in Russian].
- Agadzhanov S. G., Saharov A. N., 1988. *Krym: proshloe i nastoyashchee [Crimea: past and present]*, Moscow: Mysl, 114 p. [in Russian].

- Bahrushin S., 1995. *Osnovnye momenty istorii krymskogo hanstva* [Highlights of the history of the Crimean Khanate], Simferopol: Dar, 112 p. [in Russian].
- Bartol'd V. V., 1968. *Girej* [Girej], Moscow: Nauka, 522 p. [in Russian].
- Belochkina Y., 2015 *Vse o Kryme* [All about Crimea], Moscow: OMIKO, Folio, 437 p. [in Russian].
- Dyulichhev V. P., 1990. *Rasskazy po istorii Kryma* [Stories on the history of Crimea], Simferopol: Tavrida, 64 p. (in Russian).
- Egorov V. L., 1988. *Krym v sostave Zolotoj Ordy* [Crimea as part of the Golden Horde], Moscow, 20 p. [in Russian].
- Fatma A., 2004. *Status hanov v Krymskom hanstve* [The status of khans in the Crimean Khanate], Simferopol, 67 p. [in Russian].
- Gajvoronskij O., 2003. *Sozvezdie Geraev. Kratkie biografii krymskih hanov* [Constellation Geraev. Brief biographies of the Crimean khans], Simferopol, 108 p. [in Russian].
- Gulevich V. P., 2018. *Ot ordynskogo Ulusa k hanstvu Gireev: Krym v 1399 – 1502 gg.* [From the Horde Ulus to the Gireiev Khanate: Crimea in 1399 – 1502], Kazan: Institut istorii im. Sh. Mardzhani AN RT, 492 p. [in Russian].
- Haivoronskyi O., 2017. *Kraina Krym. Narysy pro pamiatky istorii Krymskoho khanatu* [Country Crimea. Essays on the historical monuments of the Crimean Khanate], Kyiv: Maister knyh, 336 p. [in Ukrainian].
- Mavrina O. S., 2006. Vid ulusu Zolotoyi Ordy do Krymskoho khanstva: osoblyvosti politychnoi evoliutsii [From the ulus of the Gold Horde to the Krimsky Khanate: the special features of the political Evolution], *Skhodoznavstvo*, 33-34, 108-119. [in Ukrainian].
- Oreshkova S. F., 1990. *Osmanskaya imperiya: gosudarstvennaya vlast' i social'no-politicheskaya struktura* [Ottoman Empire: State Power and Socio-Political Structure], Moscow: Nauka. Glavnaya redakciya vostochnoj literatury, 342 p. [in Russian].

THE CRIMEAN KHANATE DURING THE RULE OF MENGLI AND MEHMED GIREY (1478 – 1524)

Yuliia Chekysh

Student, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv

Abstract. Today, politicians and scholars are increasingly interested in the history of the Crimean Tatars, caused by the annexation of Crimea. An extraordinary role in the formation of the Crimean state belongs to the Giray dynasty. The peninsula has long been an important geopolitical factor in shaping the policies of different states. Thus, the interest in the Crimean khans was caused not only by attempts to understand their place in the then political hierarchy, but also by attempts to expand their influence in the region. The relevance of the chosen research topic is due to the insufficient level of elaboration in domestic and foreign historiography. Ukrainian historians did not thoroughly disclose the problem, only some aspects of it were covered. The question of the development of the Crimean Khanate in the early stages of its existence was not analyzed in detail in world historical science. In view of the above, it seems appropriate to conduct a comprehensive review of a number of important issues related to the structure of the Crimean Khanate and the policies of its rulers – Mengli and Mehmed Giray – in 1478 – 1524. The study found that the Crimean Khanate was a combination of steppe traditions with the imperial order of settled states. Moreover, the Turkish imperial institutions were in every way interested in the functioning of the “steppe” system within the Crimean Khanate. In competition with these tendencies, the Ottoman state pursued a dual policy toward the Crimean Khanate. On the one hand, it was aimed at control, and on the other hand, it left room for independent action in the field of foreign policy. It is well-founded that Khan Mengli Giray's policy was aimed at strengthening the khan's power and reducing Porta's influence in the region. Proper political maneuvers, the involvement of the Moscow ruler on his side led to his victory over Khan Akhmat and the establishment of his own dynasty in the Crimea. It is proved that the policy of Khan Mehmed Giray was directed towards the northern neighbor. Having captured the territory of Muscovy, the khan wanted to obtain the rights to the Golden Horde throne and resume the payment of tribute by the Muscovites.

Key words: Crimean Khanate, Mengli Giray, Mehmed Giray, Ottoman Empire, Muscovy, campaign, autonomy, khan.